

СТАНОВИЩЕ

от професор д-р Божидар Богомилов Кунчев,

член на научно жури в конкурс за заемане на академична длъжност „доцент“ в Софийския университет „Св. Кл. Охридски“, бласт на висше образование 2, хуманитарни науки; по 2.1 Филология (Българска литература от Освобождението до наши дни), обявен в ДВ, бр. 100 от 15 декември 2017 г.

Трудът на д-р Ноеми Стоичкова „Критически езици и идеологически полета (Фрагменти от едно столетие 1878–1989)“ проблематизира същината на литературната ни критика, развойните ѝ тенденции, ролята и мястото ѝ в нашата литература, нейното значение в духовната ситуация на времето от Освобождението до края на 80-те години на ХХ век. На основата на задълбочения, компетентен и проникновен прочит на случилото се в критиката от нейната поява и нелекото ѝ конституиране като самостоен феномен в литературата и културата ни, Ноеми Стоичкова откроява облика на критиката ни като един сложен, противоречив, но и съзидателен акт на духовното ни познание и самопознание като народ. Проследявайки нейното зараждане и развитие в неизбежната ѝ обусловеност – по-малка или по-голяма - от социума, от това, което е българският живот през посочения период, авторката потвърждава на свой ред Далчевата мисъл, че за равнището на една култура се съди по нейната критика. И без да издава присъди, без изрично открити обобщаващи констатации за българската критика, индиректно, с това, което е анализираща и внушила, тя ни навежда на основателната мисъл, че критиката е органично свързана с културата ни. Че в най-добрите си периоди тя е била на равнището на значимото в културата ни. Но навежда и на мисълта за нейните отблъскващо ниски равнища, каквито и са равнищата на културата ни през по-голямата част от тоталитарното време.

За критиката през един или друг период от литературната ни история, за сътвореното от емблематичните ѝ представители, за нейните дебати, за това каква трябва да бъде или не бъде, за приносната или негативната роля на различните тенденции в нея е писано неведнъж. Но по своя замисъл да се обгледа и разтълкува критиката ни като процес с неговите завоевания и пропадания, да се открият, както пише в своето въведение Стоичкова „критическите рефлексии, които работят за критическото съзнание, зависимо от различните социалноидеологически решетки“, настоящето изследване е първо по рода си. При това, нека да го подчертая, става дума за проблемно поле, заемащо пространствата на две така различни помежду си литературно исторически епохи – тази от Освобождението до 1944 година и другата – времето на диктатурата. Очевидно е, че трудностите пред Стоичкова не са били малко. И съвсем очевидно е, че тя се е справила успешно с поставените си задачи.

Няма да е пресилено, ако дефинирам труда на д-р Стоичкова като своеобразна история на българската критика. И като значим, вълнуващ и запомнящ се шрих от историята на духовния ни живот през споменатите две епохи. Без да пропусне нито едно от имената, останали в литературната ни памет заради особеното, приносното в критическата им дейност, с вещина, критически талант и научна добросъвестност извайвайки творческите им портрети, посредством техните възгледи и рефлексии авторката разкрива ключовите епизоди от живота на критиката ни. Актуализирайки представата ни за най-същественото от поместеното в по-важните издания и тяхната критическа политика, хвърляйки светлина върху спецификата на противоборствата между различните критически платформи, Стоичкова аргументирано изтъква, че като цяло критиката ни наистина се „оказва ненатрапливо конструираща дебатите около развоя на българската литература от Освобождението до Втората световна война“. А за да представи лаконично съждението си за драматичния обрат в критиката ни след войната, за това, което тя беше, понесла ударите на едноизмерното и схоластично мислене по време на диктатурата, д-р Стоичкова находчиво цитира Димитър Аврамов с думите му, че значимото ни в духовната ни култура е било постигнато „в ъп р е к и системата, в ъп р е к и партийните директиви, в ъп р е к и прословутия класово партиен подход, в ъп р е к и социалистическия реализъм“. Изследвайки мъчителния път на критиката ни в едно време на забранената свободна мисъл, Стоичкова възкресява мрачната атмосфера и фактически невъзможните условия за нормална критическа дейност. Необоснованата преоценка на ценностите, скъсването с плодотворните традиции и завоевания в критиката и литературата ни, непоносимия диктат от страна на властващите в новата държава – всичко това са горчивите плодове и в живота на тогавашната критика, принудително отказала се от стародавната ѝ мисия, за да бъде вече само контрол, цензура и пропаганда на фалшиви ценности. Имитацията на критически дебати, строго наблюдавани и дирижирани, организираните разговори от една или друга редакция и останалото, обзорните доклади, писанията на ретроградните трубадури на соцреализма в критиката, гърчовите на едни или други критически имена, сменящи заради променилата се конюнктура своите критически възгледи - всичко това е обстоятелствено проследено. Както и бавните и все така в границите на допустимото положителни критически тенденции след края на канибалския социализъм по думите на Ана Ахматова.

Без да бъде преднамерено разобличителна, с тази част на своето изследване авторката дава достатъчно точна и обективна картина на периода след войната с неговите метаформози в обществото, които неизбежно намираха отражение в литературата ни и в частност в критиката. Като цяло изводът, налагащ се от анализите на критиката ни през този период, е, че критиката „следва нормите и кризите на социалистическия реализъм със зацепванията и зевовите му. Нейните субекти са възпитавани, ръководени, санкционирани и по този начин поне за четвърт век (до към средата на 60-те години) са обезличени и унифицирани, макар, че и дотогава персоналистично нюансирани конфликти не липсват“.

Замисълът на това изследване се разбира и от написаното във встъпителната му част, озаглавена „За методологията“. Тук Стоичкова говори за използвания от нея теоретични постановки, допринесли, както се вижда за успешното реализиране на този

научен труд. А той дава допълнителна представа за литературоведските способности на Стоичкова, изявила се вече с немалко текстове, привлекли с достойнствата си и моето внимание.

Д-р Стоичкова е дългогодишен асистент в катедрата „Българска литература“. Води занятия по различни периоди от историята на българската литература. Имам непосредствени дългогодишни впечатления от нейната работа, от човешките ѝ и творчески качества, заради които е спечелила и моето уважение. Настоящото ѝ изследване е вече издадено като книга, която, надявам се, ще се радва на добър прием.

С категоричност гласувам за кандидатурата на главен асистент д-р Ноеми Стоичкова в конкурса за доцент по Българска литература от Освобождението до наши дни, обявен от СУ „Св. Климент Охридски“.

Проф. д-р Божидар Кунчев

София

14 април 2018 г.